

Милић Ј. Милићевић

ИМЕНА СРПСКИХ ПУКОВА

Именоване појединих јединица представља заједничку баштину готово свих светских армија. У Европи ова традиција настала је рано, не касније, од времена римских легија. Стајаћа војска нововековне Србије, иако по настанку млада, и сама је била баштиник, а истовремено, на свој начин, продужетак ове традиције. Са именовањем јединица започело се исте 1883. године када је у Краљевини уведена редовна војна обавеза. Насупрот раном почетку, до ратне кампање 1912. до 1918. и стварања нове државе, добар део јединица војске Србије није добио своје име.

На давање имена појединим јединицама утицало је више чинилаца од којих су два најважнија: ратничко наслеђе српског народа и политичке, односно династичке тежње. Мада је присутност ратничког наслеђа била очигледна, политички и династички моменти били су превасходни. Ово се испољавало како за владавине Обреновића, тако и за владавине Карађорђевића.

Једна од великих унутрашњеполитичких амбиција краља Милана била је обострано везивање војске и трона. Руковођен овим, свог сина престолонаследника Александра уписао је на његов седми рођендан (2. VII 1883) у VII пешадијски батаљон кадра. Тако је ова јединица, као прва у низу, добила име будућег краља. Свечани чин прослављен је са 21 плотуном.¹ У овом батаљону, касније пуку, краљевић ће стицати чинове: каплара, поднаредника, наредника, а 1888, чин потпоручника.² Током владавине Александра Обреновића његово име су понели III коњички ескадрон (касније пук) и Моравски артиљеријски пук.³ Име владоца кога је погубила управо војска, носио је толики број јединица као ничије пре ни после њега.

1 Службени војни лист (СВЛ), 1883, стр. 111-116

2 У чин каплара унапређен је 2. II 1884; поднаредника 2. II 1885; наредника 2. II 1886; потпоручника 2. VIII 1888. Војни музеј (В. М.), Споменица српске стајаће војске (1808–1908), несређена грађа; СВЛ, 1899. стр. 831-832

3 Зборник закона и уредаба (ЗЗУ), за 1890, бр. 49, стр 56

Само годину дана после именованја VII, имена су стекли I, II, V и VI батаљон. Прва два добила су имена кнеза Милоша и кнеза Михаила. Монограми њихових имена постављени су на траке заставе ових батаљона.⁴ Батаљон под редним бројем 5 добио је име тадашњег српског владара, краља Милана. Разлог за избор овог броја био је у томе што је управо овај био први од четири новоформирана батаљона стајаће војске, између Првог и Другог српско-турског рата.⁵ Именовање VI батаљона био је својеврстан преседан, пошто је ова јединица започела традицију давања имена и страних владара. У част пријатељских односа Србије и Румуније, а поводом посете краља Карола I Београду, августа 1884, VI пешадијски батаљон добио је његово име,⁶ које ће овај батаљон (пук), носити све до Мајског преврата. Супротно овоме, аустроугарски цар, нити било ко од представника хабзбуршке династије, није имао своје место ни у једној од српских јединица. Ни аустрофилска политика краља Милана, ни чињеница да је био почасни командант 97. пука К. унд К. војске, нису ово омогућили.⁷

Поводом петстогодишњице Косовског боја и мученичке погибије кнеза Лазара добио је име и III пешадијски батаљон сталног кадра, односно III пук активне војске.⁸

Називи јединица додељени током осамдесетих година утемељиће системе именованја. Јединице ће добијати имена припадника владајуће династије, старих српских и страних владара. Током наредних година овај систем биће проширен, допуњен, али се првобитне поставке неће изменити и поред тога што ће неке од јединица, у складу са приликама, добити нова имена. Једна од новина у систему, уведена током деведесетих, била је и додела женских имена јединицама. Тако је 1893. године 11. пук стајаће војске, у спомен њеног пожртвовања у српско-турским и Српско-бугарском рату, званично прозван именом краљице Наталије.⁹

Тежња за добрим међудржавним односима није донела име само VI пуку. Тренутно, пријатељски односи, какви су 1896. били између две српске државе, разлог су да IX пешадијски пук буде крштен именом црногорског владара, кнеза, а од 1910. краља Николе.¹⁰ Слично као Александар Обреновић у свом, принчеви Данило и Мирко били почасни официри пука са именом њиховог оца.¹¹

4 ЗЗУ, за 1884, бр. 40, стр. 568; СВЛ 1884, стр. 1017-1020; О заставама опширније: Д. Самарцић, Војне заставе Срба до 1918, Београд 1983

5 Уз четири постојећа, у мају 1877. устројена су још четири пешадијска батаљона стајаће војске. СВЛ 1884, стр. 1017-1020; 1902, стр. 535-536

6 СВЛ 1884, стр. 1081-1082, 1101-1106

7 АС, МИД, ПО, 1899, К/3, Дос. 5, ф. 7, д. 279

8 ЗЗУ, за 1888-1889, бр. 45, стр. 256

9 9 ЗЗУ, за 1882, бр. 48, стр. 56-57; СВЛ, 1893, стр. 530

10 СВЛ 1896, стр. 823; 1910, стр. 697

11 Престолонаследник Данило, као почасни потпуковник и књажевић Мирко, као почасни капетан II класе, уврштени су у IX пук у априлу 1897. СВЛ. 1897, стр. 393-394. Године 1910. поводом проглашења Црне Горе у краљевину, краљ Никола добио је чин почасног генерала. Истим поводом, престолонаследник Данило унапређен је у

Прво масовно крштење батаљона, будућих пукова, збило се 1884. Друга, по броју именована, значајна година била је 1899. У тој средишњој години реформе активне војске Србије четири пешадијска, два коњичка и један артиљеријски пук добили су први пут своје називе. Пешадијски пукови понели су имена Стевана Немање (IV), Хајдук Вељка (XIII) и Стевана Синђелића (XV).¹² Десети пешадијски пук постао је Таковски. Коњички пукови прозвани су по Обилићу (I) и цару Душану (II). Шумадијски артиљеријски пук понео је име Танаска Рајића.¹³ Делимичну промену назива претрпео је и пук књаза Милоша. Одлуком Народне скупштине да се овај владар званично назове Милошем Великим и пук са његовим именом, претрпео је измену у називу.¹⁴ Новина коју је реформа донела, била је и та што су сада, први пут, уз оне сталног кадра, крштени и пешадијски пукови првог позива народне војске.¹⁵ Већина њих понела је имена генерала из српско-турских ратова: ђенерала Белимарковића (I пеш. пук I позива народне војске), ђенерала Тихомиља Николића (IV), ђенерала Протића (IX), ђенерала Хорватовића (XIV) и ђенерала Лешјанина (XV). Три пешадијска пука I позива народне војске (VI, VIII, X) названи су именима преминулих Обреновића: господара Јеврема, кнегиње Љубице и господара Јована. И царица Милица добила је такође један свој пук (XII).¹⁶ Дата имена, пешадијски пукови I позива изгубили су већ 1903. Због новог Закона о устројству војске из 1901. и политичких прилика насталих након Мајског преврата њихова имена биће укинута а ново обележавање засновано на редном броју.¹⁷

Венчање краља Александра и Драге Машин био је главни догађај 1900. године. Као и у претходним случајевима, и ово се одразило на имена појединих јединица. Именом "Краљице Српкиње" биће даровани VIII пешадијски пук сталног кадра а годину дана касније и IV коњички пук краљеве гарде.¹⁸

чин пуковника, принц Мирко у чин капетана I класе, а принц Петар у ранг потпоручника. СВЛ 1910, стр. 679-680

12 Године 1899. Пирот је уместо Књажевца постао седиште дивизијске области. Ово је условило промену редоследа пуковских округа, Пиротски (XV) пуковски округ постао је по новом III Крушевачки (III) постао је XII, а Ћупријски (XIII) постао је III. Сходно промени пуковског округа променио се и број пука. СВЛ 1899, стр. 195-196

13 ЗЗУ, за 1899, бр. 54, стр. 331-332

14 ЗЗУ, 1898, бр. 53, стр. 178

15 У периоду од 1890. до 1901. војска Србије делила се на редовну (заправо I позив) и народну (II и III позив). Редовну војску сачињавао је стални кадар (војници на одслужењу) и резерва (остатак, до навршене 30. односно 31. године). Године 1901. овај систем је измењен. Војска се делила на народну (сва три позива) и последњу одбрану (старији од 45 година). ЗЗУ, за 1890, бр. 46, стр. 442-443; за 1901, бр. 56, стр. 92-93. Ову промену неки аутори нису узели у обзир. Види. Група аутора, Први балкански рат 1912-1913, књ. 1. стр. 220

16 ЗЗУ, за 1899, бр. 54, стр. 331-332

17 СВЛ, 1903. стр. 497-498

18 СВЛ, 1900, стр. 609-612; 1901, стр. 529

Мајски преврат био је значајан политички догађај, понајвише због тога што је означио крај владавине једне и почетак владавине друге династије. Међутим, војска ће тада, као и касније, остати углавном у истим војно-организационим оквирима, прописаним Законом из 1901. Наравно, нова династија није могла проћи без својих, нових идејно-политичких образаца, који су се наметнули и код именовања јединица. Но, насупрот очекиваном, промена имена пукова није била тако ригорозна, нити су њихова нова имена значила негацију већ постојећег система именовања. Из именског регистра нестало је имена омрзнутог владарског пара, као и име краља Карола I.¹⁹ Нова династија ипак није могла заборавити војне заслуге оне старе. Имена кнеза Милоша, кнеза Михаила и краља Милана, остаће и даље у званичним називима I, II и V пешадијског пука.

Као и Обреновићи, и Карађорђевићи су своје присуство у војним круговима обележавали давањем својих имена појединим војним јединицама. Зато је добар део пукова, први пут или после преименовања, именован по припадницима ове династије. Књаз Александар Карађорђевић преузео је пук краљице Драге.²⁰ Бивши пук краља Карола I добио је назив по краљевићу, а после 1909. престолонаследнику краљевићу Александру. Краљ Петар I. нашао се у званичном имену VII, а тадашњи престолонаследник краљевић Ђорђе у имену XVIII пука. Слично као некад Александар Обреновић и два принца Александар и Ђорђе, уписани су у пукове са својим именима. Ова церемонија, исто као и некад, поздрављена је са 21 плотуном.²¹

Пример који најбоље илуструје политички и династички утицај на називе јединица, био је случај са Карађорђевим именом. Мада је још 1899. министар војни, пуковник Драгомир Вучковић, краљу Александру предложио да један од пукова понесе вождово име, то се није остварило. Према Александровом мишљењу за то је било: још сувише рано.²² Тек после промене династије, читав век после Устанка, бивши пук краљице Наталије, добио је име војда Карађорђа.

Једина мања новина коју су у систему именовања јединица Карађорђевићи унели, било је одсуство женских имена. У време Обреновића пукови су добијали имена по кнегињи Љубици, краљицама Наталији и Драги. Одсуство живе владарке омело је Карађорђевиће да ову традицију наставе.

Политичко приближавање Русији и орођавање са династијом Романових, кумоваће слично као и раније, у случају Румуније и Црне Горе, именима још два пука. Пред Први балкански рат, а поводом венчања Јелене Карађорђевић са кнезом Јованом Константиновичем, XVI пешадијски пук понеће име цара Николаја II. Истовремено, краљ Петар, у

19 СВЛ, 1903, стр. 450-451, 457-458, 477-478

20 СВЛ, 1903, стр. 827

21 СВЛ, 1903, стр. 665-668, 937-946

22 В. Ђорђевић, Крај једне династије, 1-3, књ. 2, Београд 1905-1906, стр. 178

спомен учешћа XIV пука царске војске у борбама 1810. постаће његов почасни заповедник. Улазак српске принцезе у знамениту кућу великих руских кнезова био је повод да још једна српска јединица, IV коњички пук, добије име великог кнеза Константина Константиновича.²³

Крштењам овог коњичког пука, процес именовања српских јединица, био је завршен. Процес је одликовала својеврсна динамика, мада основне поставке система, утемељене још осамдесетих година 19. века, нису претрпеле значајније измене. Нова династија унела је нова имена, али не и нове обрасце. Ипак, прилику да и остали, безимени, српски пукови стекну своје називе, осујетио је ратни вихор 1912. до 1918. године.

ИМЕНА СРПСКИХ ПУКОВА (батаљона)

Пешадијски

Ред. број јединице	Име, година именовања и промена имена	Напомена
1.	<i>Књаза Милоша</i> (1884–1898); потом <i>Књаза Милоша Великог</i>	
2.	<i>Књаза Михаила</i> (1884)	
3.	<i>Цара Лазара</i> (1889)	од 1899. ред. број 12
4.	<i>Стевана Немање</i> (1884)	
5.	<i>Краља Милана</i> (1884)	
6.	<i>Краља Карола I.</i> (1884–1903), без имена 1903. <i>Краљевића Александра</i> (1903–1909) потом <i>Престолонаследника Краљевића Александра</i>	
7.	<i>Краљевића Престолонаследника Александра</i> (1883–1889) <i>Краља Александра I.</i> (1889–1903) без имена (1903.), потом <i>Краља Петра I.</i>	
8.	<i>Краљице Драге</i> (1900–1903), без имена (1903.), потом <i>Књаза Александра</i>	
9.	<i>Књаза Николе I.</i> (1896, 1910), потом <i>Краља Николе I.</i>	
10.	<i>Таковски</i> (1899)	
11.	<i>Краљице Наталије</i> (1893–1903) без имена (1903) потом <i>Карађорђа</i>	
12.		од 1899. ред. број 15

23 СВЛ, 1912, стр. 679-680

13.	<i>Хајдук Вељка (1899)</i>	
15.	<i>Стевана Синђелића (1899)</i>	од 1899. ред. број 3
16.	<i>Цара Николаја 2. (1911)</i>	
18.	<i>Престолонаследника Краљевића Ђорђа (1903–1909), потом Краљевића Ђорђа</i>	

Артиљеријски

Моравски	<i>Краља Александра I. (1893–1903)</i>	
Шумадијски	<i>Танаска Рајића (1899–1903)</i>	
Дрински		
Тимочки		
Дунавски		Од 1903. арт. пукови немају посебно име, већ само обласне називе

Коњички

1.	<i>Обилића (1899)</i>	
2.	<i>Цара Душана (1899)</i>	
3.	<i>Краља Александра I. (1893–1903)</i>	
4.	<i>Краљице Драге (1901–1903), без имена (1903–1911) потом Великог Кнеза Константина Константиновича</i>	